

Contacten Moreau

1724-'26 Rotterdam St.-Laurenkerk werkzaamheden aan het grote orgel

'Conditien en voorwaarden waarop de Edele Heeren Kerkmeesteren van alle de publijcque Kerken deser stadt, onder het opsigt van den organist Nicolaas Woorthouder hebben aanbesteed aan J.F. Moreau het vermaken, vermeederen en verbeteren van het orgel in de St.-Lourenkerk in manieren als volgt.

1.

Zal hij aannemer gehouden zijn het voorszegde orgel op het aldernauwkeurigste na te zien, alle daar in zijnde fauten soo van huilingen, leckasien, als andersints, te verbeeteren, als ook het selve van nieuwe conduijten te voorzien en verders daar alle Reparationen aan te doen die hem aannemer als dan zullen voor komen.

2.

Een nieuwe Trompet int bovenwerk van agt voet te maken als ook

3.

Een nieuwe Vox humana soo goed als tot Amsterdam of 's-Gravenhage in de Nieuwe kerken kan werden gehoord.

4.

Een nieuwe tramblant int bovenwerk zijnde het voor naamste register, dat kan werden gerequireert, om de Vox humana tot genoegen te laten horen.

5.

Een nieuwe Gemshoorn int Rugwerk in plaats van een Tersiaen

6.

De Trompet en Toezijn int rugwerk tot nog toe wegens het ontstellen onbruikbaar geweest zijnde te verbeteren ende selven met nieuwe tongen te voorsien, ten eijnde deselven tot genoegen kunnen werden bespeelt en gebruikt.

7.

De koppeling van het middelste ent onderste clavier te halveeren.

8.

Twee nieuwe secreten int rugwerk te maken, en wel vol uijt, tot een lang clavier, als ook alle de registers te vermeederen met cis en dis, sonder dat hij aannemer eenige verandering in de kas van het voorszegde rugwerk sal vermogen te maken.

9.

Drie nieuwe clavieren alle vol uijt tot lang clavier en een pedaal te maken soodanig dat deselve aan den anderen kunnen worden gekoppelt.

10.

De vijf registeren van het Pedaal te vermeerderen en te vergrooten met cis en dis, soodanig dat deselven tot lang clawier zullen zijn gemaakt.

11.

Sal hij aannemer gehouden zijn, dese bovenstaande reparatie, vermeerdering en verbetering van het voorszegde orgel te doen sonder dat het selve sal behoeven stil te staan.

12.

Sal hij aannemer gehouden zijn, het bovenstaande werk na te komen op zijn eigen kosten, sonder de Heern besteders hem aannemer eenige materialen, timmermans knechts zullen behoeven te adjungeren als alleenlijk een blaser ter tijden dat het orgel sal moeten werden gestelt.

13.

Sal hij aannemer gehouden zijn alle het bovenstaande werk te hebben volbragt voor den 1 meij 1725, soodanig dat het in staat sal zijn omme te werden opgenomen door sodanige persoonen als daar toe door de heeren besteders zullen werden gedispicieert.

14.

Sal hij aannemer voor sijn gemak kunnen hebben het gebruik van seekere solder boven de timmerloots gelijk van outs, dog niet langer als de voorszegde tijd zal zijn geexpireert.

15.

Voor al het welke de aannemer sal genieten een somma van seventhien hondert ent negentigh guldens te betalen als het werk sal zijn gemaakt en opgenomen tot genoeg van de Heeren besteders voornoemt.'

F. Moreau

1725 Steenbergens Hervormde kerk

'Conditien en Voorwaarden waarop de Heeren van de Magistraat deser stadt ende landen van Steenbergens hebben besteedt aan J.F. Moreau het maaken en repareren van den orgel in den kerke alhier. Soo volgt.

1.

Sal hij, aennemer gehouden sijn het voorszegde orgel op het alder nauwkeurighste na te sien, alle daer in sijnde fouten, so van huijlingen, leckagien, als andersints te verbeeteren, uijt te nemen, ten dien eijnde de secreten omme deselve wel in staat te brengen ende fouten het voornoemde orgel subject beter uijt te vinden.

2.

Sal hij, aennemer, gehouden sijn de blaasbalken vant voorszegde orgel te vernieuwen met nieuw leer, nevens de windbuis tot aan de secreten toe van alles na behoren te versien.

3.

Sal hij aennemer, gehouden sijn dese navolgende registers in staat te brengen, soodanig dat deselve tot genoegen kunnen worden bespeelt als namentlijk Holpijp 8 voet, Octaaf 4 voet, Fluit 4 voet, Quintoctaaf 3 voet, Superoctaaf 2 voet, Kleine Quint $1\frac{1}{2}$ voet, Superoctaaf 1 voet, Sexquialter 2 dick, Cornet 6 dick, Gemshoorn 2 voet.

4.

Sal hij aennemer, gehouden sijn eenige nieuwe pijpen te maaken bij het Prestant 8 voet ende alle deselve pijpen van het Prestant als dan op nieuws te verfoelien.

5.

Sal hij aennemer, gehouden sijn de Klijne Quint uit het voorszegde orgel te nemen en in desselfs plaats te maken een Trompet 8 voet.

6.

Sal hij aennemer, gehouden sijn te maken een nieuw clavieer 't sij van wit ijvoir of swart ebbenhout, soo als hij orgelmaker tot cieraad het allerbeste zal vernieuwen te behooren.

7.

Sal hij aennemer, gehouden sijn dit bovenstaande werk na te comen op sijne eijgene kosten, uijtgenomen dat hem aennemer door de Heeren besteders sal toegevoegt werden vuur en ligt mitsgaders een blaser en de timmermansknegt, ingevalle hij deselve van doen mogte hebben.

8.

Voor al het welke hij aennemer, sal genieten eene somme van seven hondert ende vijftig gulden á 40 grooten t'stuck eens gelt, te betaalen als het werk sal sijn gemaakt ende opgenomen tot genoegen van Heeren besteders voornoemt.

F. Moreau

Ick ondergeschrevene bekenne 't orgel tot Steenberg en naauwkeurig gevisiteert, ende geexamineert te hebben, en t'selfve volgens het bestek bevonden te accorderen en gemaakt te sijn.' 1725

Benjamin Bouchart

1731 Bennebroek Hervormde kerk, reparatie en schoonmaak

'Conditien en voorwaerden waer op kerkmeesteren van Bennebroek, met kennisse en approbatie van de Hoog Edele Welgeboren jonkvrouwe Adriana Constantia Sohier de Vermandois, Vrijvrouwe van Warmenhuisen, Crabbenbdam, Schoorldam, Vrouwen van Bennebroek etcetera van meeninge sijn te besteden het vermaeken van het orgel in de kerke van Bennebroek voornoemt aen den orgelmaker François Moreau, woonagtig tot Rotterdam.

De constructie van het orgel:

1. Prestant 4 voet

2. Holpijp 8 voet gedekt
  3. Super Octaef van de Prestant 2 voet
  4. Spitsfluijt of Gemsboorn 2 voet gedekt
  5. Mixtuur 1 voet 2 dik
  6. Sexquialter bas, een pijp quint uit 4 voet gedekt, discant 2 dik, ene trekker.
- Tremblant

Daer sijn 4 blaesbalken, breed $2\frac{1}{2}$ voet en lang $4\frac{1}{2}$ voet. De twee onderste en een van de bovenste sijn met twee vouwen en de ander bovenste is maar met ene vouw, het welke ongelijke wint geeft. Ook konnen alle de blaesbalken niet hoog genoeg op gaen om gebruik en dienst te doen aen het orgel, door een plank die voorheen gemaekt is onder de treeder, de welke moet weggenomen werden.

Ten eersten den voornoemden orgelmaeker Moreau neemt aen het werk 't gunt ontstelt is wederom volkomen in goet accoort te stellen, datter agt suiijvere grote tertsen in een octaaf sijn.

Ten tweeden het secreet schoon te maeken, alle pijpen uijt te stoffen en van alle deurspraeken te suiijveren. Ten derden het clawier moet niet blijven hangen maer ordentelijk aenspreken en de veeren in het secreet, welke te swak sijn, daervoor moeten nieuwe in de plaets gemaekt werden en ijder clawier (toets) egael te bespeelen, de eene niet swaerder als de andere.

Ten vierden, de blaesbalken en canalen moeten geheel digt gemaekt werden en de eene blaesbalk moet ook met twee vouwen gemaekt werden soo als de andere drie sijn.

Alle welke bovenstaende requisieten den voornoemde orgelmaeker Moreau aenneemt te verhelpen en te maeken binnen de tijd van twee maenden na de tekeninge deses voor de somme van driehondert guldens eens gelt sonder meer. Mits wert bij den aennemer Moreau bedongen vrij vuur en ligt, mitsgaders een handlanger, zoo tot het treden als anders en een vrije werkplaets. De betalinge sal geschieden in twee termijnen. De eerste termijn een maend na dat het voornoemde werk gangbaer sal sijn geweest en door de organist Veldkamp sal sijn g'examineert en opgenomen, ten kosten van de besteeders of kerkmeesters, met een somma van tweehondert en vijftig guldens. Den tweeden termijn een jaer daer naer, als het voorszegde werk bevonden sal werden volkomentlijk sijn stant te houden en sijn effect te sorteeren, met een somma van vijftig guldens en vijfthien stuijvers voor rijs en teerkosten, die in 't voorszegde jaer soude mogen voorvallen om te doen.

Op alle welke voorverhaelde conditien en voorwaerden aennemer is geworden den voornoemden François Moreau en bij den selven onderteekent in Rotterdam, op heden den 16 october 1731.'

was geteekent F. Moreau

1733-'36 Gouda, St.-Janskerk, bouw van een nieuw orgel

'Bestek van een nieuw Orgel sullende spreeken uijt 16 voet te maken in de Groote kerk te Gouda.

Manuaal oft middelclavier

1. Praestant 16 voet, van tin wel gebruijneert soo ook alle de toonpijpen en vergulden monden.
NB. De onderste Octaaff van de 16 voets pijpen te setten op een apart secreet om de selve prompt te doen aanspreken

2. Praestant 8'
  3. Holpijp 8'
  4. Octaaff 4'
  5. Super octaaff 2'
  6. Fluijd open 4'
  7. Quindt 6'
  8. Mixtuur 2 beginnende en eijndigende in 4 voet ses dick.
  9. Tertiaan 2 pijpen sterk spreekende op C E
  10. Cornet 4 dick uijt 8 voet
  11. Dulciaan 16'
  12. Trompet 16'
  13. Trompet 8'
- Afsluijtinge*

Rugwerk oft onder clavier

1. Praestant 8' van tin van de middelste C 2 dick na boven
  2. Holpijp 8'
  3. Quintadena 8'
  4. Octaaff 4'
  5. Super octaaff 2'
  6. Roerfluijt 4'
  7. Praestant uijt 16 voet diskant
  8. Waldfluijd 2'
  9. Quind 3'
  10. Mixtuur 2' ses dick
  11. Cornet 4' ses dick
  12. Sexquialter 1¹/₂ voet het geheel clavier door dog moet op de middelste C gehalveert worden
  13. Scherp 6 a 8 sterk
  14. Trompet 8'
  15. Dulciaan 8'
- Afsluijtinge*
Tramlant

Bovenwerk oft boven clavier

1. Praestant 8 voet van tin
2. Baardpijp 8'

3. *Quintadena 8'*
4. *Holpijp 8'*
5. *Octaaff 4'*
6. *Super octaaff 2'*
7. *Fluijd 4'*
8. *Gemshoorn 2'*
9. *Nasaat 3'*
10. *Siflet 1'*
11. *Mixtuur 4 dick, 1 voet, op de helft te halveren*
12. *Cimbaal 3 dick van tin*
13. *Vox humana 8'*
Afsluijtinge
Tramblant

Pedaal

Groot van C tot e 29 tonen

1. *Baspraestant 16'*
2. *Bordon 16'*
3. *Praestant 8'*
4. *Octaaff 4'*
5. *Super octaaff 2'*
6. *Mixtuur 3', 6 dick*
7. *Roerquint gedekt 12'*
8. *Basuijn 16'*
9. *Trompet 8'*
10. *Trompet 4'*
11. *Cornet tongwerk 2'*
Afsluijtinge

De toon van het orgel als dat van het oude te neemen dog alvorens het werk te beginnen moeten 3 vaste toonpijpen als A C & E gegeven worden in bewaringe van de Heer van Strijen, om telkens als 2 a 3 registers in het werk gebragt zijn te kunnen naagaan off de toon wel behoorlijk gehouden werdt.

De gedekte pijpen van suiwer loot te maaken, de andere open pijpen en tongwerken van gemengelde specie als onder 100 pond loodt 30 pond tin te gebruiken.

De mondstukken van de tongwerken, het te maken die van 16 voet als ook het onderste octaaf van de 8 voeten te voeren opdat ze mollig aanspreken.

8 blaasbalken van 9 voeten lang en 6 voet breed Rhijnlandse maat waar naar in het geheel moet gerekent worden.

Het regeerwerk soo voor de clavieren als voor de registers moet wel gemaakt worden dat alles radt en zijn dienst doet, aan de clavieren schroeven om de selve hoog en laag te kunnen schroeven.

Coppeling tussen het middelste clavier en rugwerk drukkend, gehalveerd op de middelste C.

Een vrij pedael en het selve te kunnen koppelen aan het middelste clavier.

Voor het pedael was nodig dat verdeelt wierd op 4 windladen op dat de pijpen ruim staan en windt genoeg ontfangen.

Een generale ventijl oft windloosinge om als men ophoudt met speelen de windt buijten het orgel te kunnen laten wegloopen.

De clavieren te maaken van het bruijnste schilpadt en witte semitonen, lang clavier en Rukkers breedte en, omdat de moderne muziek soo hoog loopt, C en D boven in de handt bij te doen.

Deze registers te brengen op de sijde van de handt om te maken van ijser met keepen dat verstaan om deselve over ivoor oft koper te trekken om het gerammel te vermijden en de knoppen van bruijn hout.

De blaasbalken van het oude orgel dicht te maken ende te besorgen terwijl het nieuwe onderhanden is het oude op de gevoeglijkste wijze kan gaande blijven.

Heeren kerkmeesteren neemen tot haren laste het besorgen van een timmerman, smith, blaser alsmede vuur en ligt, verder alles tot laste van de orgelmaker, sullende geen extra declaratie gedooft oft toegelaten werden.

Op alle de boven gemelte conditien is bij den ondergeschrevene ten overstaan van de heeren kerkmeesteren der stad Gouda het booven gemelde werk aangenoomen, en het selve tot volkome vergenoeginge van den Heeren kerkmeesteren te sullen maaken, de welke het selve werk gemaakt sijnde sullen doen opneemen door soo veel meesters als haar Edele Achtbaarheden sullen goed vinden, en sal dat voorszegde werk volkomen goedt moeten werden opgelevert twee en een halff jaar na de bestedinge en aen dit bestek volkomen ten genoegen van gemelde meesters voldaan sijnde sal den ondergeschrevene boven en behalven de bedonge penningen van 11500 genieten een praemie van 500 gulden te betaalen in deser voegen als op den 1e maart 1733 een somma van 4000 gulden en wanneer het werk op de helft geavanceerd sal sijn, gelijke somme van 4000 gulden en het resterende als het werk geheel voltoojt en tot genoegen van de Heren kerkmeesteren opgenomen sal sijn.

Nog sal den ondergeschrevene gehouden wesen het gemelde orgel 3 jaaren naar dat het selve voor goed gekeurt sal wesen tot sijnen lasten van

alles sal moeten onderhouden ende wederom reparereen, het geen daar aan soude komen te deficieeren. En deze 3 jaaren onderhout verstreken sijnde sal den ondergeschrevene voor het onderhouden van het selve orgel jaarlijks genieten de somme van 50 gulden aldus geaccordeert en gepasseert binnen Gouda den 30 september 1732 en is ondertekent.

J.F. Moreau

Mij praesent als rentmeester

(was getekent)

D. de Vrije'

1738 Goes, Maria Magdalenakerk, verbeteringen

'Bestek van de zeer noodige reparatie en krachtige verbeteringe aan het orgel dser stad, overgeleverd ter goedkeuringe aan haar Edel Agtbare van Goes, 20 juli 1738.¹

1. Zullen de drie oude blaasbalgen geheel uijt malkander worden gedaan en opnieuws met alderbest deugtzaam bereijt leer, francijn en lijm herstelt worden dat deselve zoo goet bevonden werden als de twee nieuwe die op het orgel leggen, moeten het gebrek dat deselve hebben gehad van een schokkinge in de wind veroorzaken, geheel weggenomen worden, en alle vijf eenparig wind verschaffen aan het orgel.

2. Moeten ook alle de tongwerken van het orgel vermaakt werden, en die niet goed zijn om hare behoorlijke kloekheijt van stem te kunnen geven geheel nieuw te maken in de plaats, en te maken dat alle tongwerken zoo van de trompetten, vox humana, als kromhoren zeer glad en kloek aanspreken, elk naar zijn aard en eigenschap, moettende de mondstukken (die nu alle van hout zijn) en bussen van goed metaal (lood en tin onder malkanderen gemengd) gemaakt worden en bij die gelegenheijt de trompet 8 voet in het bovenklavier en de cromhoren in de onderkast gesneden worden dat die voor de bas en de regterhand elk apart kan bespeelt en getrokken worden met een register.

3. Zal enig nieuw pijpwerk gemaakt worden, als voor de trompet 8 voet het halve register, van midden c tot boven c, de vox humana, kromhoren 8 voet en gemshoren 2 voet, een quind [8?] voet geheel nieuwe en drie van de grootste voor elke toon van de cornet, om de molligheijt en scherpheijt weg te nemen. Alle welke nieuwe pijpen op een nette en ordentelijke wijze in het orgel zullen werden geplaatst en gemaakt worden van goed metaal om de stijfte en duursaamheijt van het werk.

4. Zal ook de scherp in de bovenkast werden uijtgenomen en in de plaats gebracht een quind 3 voet voor de linkerhand, een nasat 3 voet voor de regterhand welke twee registers ijeder apart getrokken moeten worden met een registerstok, zullende de mixtuur met 2 a 3 pijpen vermeerdert worden van de grootste soort van de scherp.

5. Zal ook het orgel gebracht worden op choor of zangtoon en tot dien eijnde gemaakt worden bij elk register wee van de allergrootste pijpen en sommige nog meerder na dat de qualiteit van de register

---

¹ Kluiver, J.H., *Historische Orgels in Zeeland*, deel I, p. 108-109

medebrengt, moeten de ander dan zeer net op de lade geschoven worden, alle welke nieuwe pijpen moeten zijn van goed metaal, en gebracht op een toon dat die met het oude pijpwerk zeer wel accorderen en overeenstemmen, dog de pijpen voor int gezigte zal een stuk zeer net worden aangebracht om op choortoon te brengen en alle pijpen opnieuw te verfoelien en vergulden int gesigte.

6. Zullen ook alle secreten, windtbuijsen, registers en diergelijcke nauwkeurig worden nagesien of die wel sluijten, en geen bijspraken gehoord word o windt vervliegde buijten de pijpen, en zo iets mankeert hetzelve te herstellen alsmede te maken dat de trammeland zeer dous slaat voor de vox humana, nieuwe haakjes en oogjes aan het boven clawier, en het pedaal in een betere ordere te brengen als het ooit geweest is, dat het zeer net en prompt aanspreekt als het getreden word, alsmede nieuwe plaatjse met de namen der registers van het orgel, en verder alles te suijsveren van stof en vuijlicheijt of andre kleinigheden schoon hier niet uitgedrukt.

7. Wanneer dit voorenstaande alles verricht is sal het orgel wederom tot een suijsvere harmonije gebracht en gesteld worden, in suijsverheijt der octaven, tertsen, swevinge der quinten en wat dies meer is tot genoeg van die gene die haar Edel Agtbare zullen gelieven aan te stellen, als het werk voltooijt is om te examineren en op te nemen of het bestek in alle delen is volbracht.

8. Eijndelijk zal de aannemer van het werk, alle de materialen tot hetselve moeten bekostigen en leveren in het orgel uijtgezondert zoo hij iets van de timmerman of smidt benoodigt is terwijl hij hier besig is met het maken van het werk, dat zal hem door de stad worden geleverd, alsmede vuij en ligt, en de gewone orgeltrapper tot zijn dienst. Sullende de aannemer mede gegeven werden alle de tongwerken of datgene dat moet vermaakt worden om van de winter benefens alle het nieuwe pijpwerk in voorraat klaar gemaakt te worden ten eijnde in het voorjaar 1739 alles trouw en eerlijk te volbrengen volgens het bestek. En is op al het gene voorszegd staat aannemer geworden François Moreau voor een somme van twee hondert ponden vlaams eens met de nadere bepalinge dat hij niet alleen aan het voorszegde bestek sal moeten voldoen naa behooren, maar daarenboven zal de aannemer te zijnen coste moeten opnieuw verzilveren alle de pijpen van vooren die nu verzilverd zijn zonder daar voor iets te genieten. Aldus geaccordeert binnen de stad Goes den 31 julij 1738.'

François Moreau